

καί :

Σάν περδικούλα (ἢ τρογύνα) θλίβεται καὶ σάν πικτί (μαδίετα: 1).

Ἐν Κρήτῃ ὁμῶς καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσοις κείρουσιν αἱ χῆραι τὴν κόμην, δι' ἧ καὶ ἡ ὑβριστικὴ προσφώνησις κουρεμμένη θεωρεῖται καὶ βαρεῖα κατάρα. Αἱ χῆραι δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔκειρον τὴν κόμην, εἰς δὴλωσιν πένθους 2).

~ ~ ~

Ἄρκεται προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι συνδέονται μὲ τὰς περὶ νεκρῶν δοξασίας ὧν ἰκανὰς ἐν ταῖς περὶ βρυκολάκων ἐξεθέσαμεν· ἐκτὸς τούτων, ἐν Ἀντιπάρῳ, ὅταν ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, τὴν πρώτην, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν οὐδεὶς τολμᾷ νὰ πατήσῃ ἔξω τοῦ κατωφλίου εὐθύς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς ἀνατολῆς 3), καὶ τοῦτο διότι νομίζουσιν ὅτι αἱ ψυχαὶ πλανῶνται τὴν νύκτα καὶ κακοποιοῦσιν ὄντινα ἀπαντήσωσιν.

Ἐν Σύρα πιστεύουσιν ὅτι δέν πηγαίνει σὲ καλὰ ἅμα σκουπίσωσι τὴν οἰκίαν ἐν ἣ ἀπέθανέ τις πρὶν ἢ παρέλθωσι τρεῖς ἡμέραις τούτων δὲ παρελθουσῶν σκουπίζουσι καὶ θάπτουσι τὰ σαρώματα 4). Ἐν ᾧ τουναντίον ἀλλαχοῦ εὐθύς ἅμα ἐκφέρωσι τὸν νεκρὸν καθαρρίζουσιν ὅλην τὴν οἰκίαν 5).

N. F. BOAITES.

~ ~ ~

1) Αὐτ.

2) Εὐριπίδ., Ἐλεν. 1187—1188.

3) Πενδώρα, τ. Ζ'. σ. 299. Βαλ. λ. ἢ ν. ὁ α τὸ ἐν Ὠλιάρῳ (Ἀντιπάρῳ) σπήλαιον.

4) Παρ' Α. Χρόμη(ἐκ Σύρας.

5) Wachsmuth, Das alte Griechenland im neuen. σ. 120. — Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀναφέρει ὡς γινόμενον ἐν Ἀθήναις.

ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

~ ~ ~

III

Τὸ πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου ἱκανοποίησε τὴν περιέργειαν τῶν πιστῶν διδάξαν εἰς αὐτοὺς τὰς περὶ Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, Ἰωσήφ καὶ Μαρίας μέχρι τῆς τοῦ Σωτῆρος γεννήσεως παραδόσεις. Ἀλλὰ πῶς ἔζησε ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν; Τὰς περὶ τούτου παραδόσεις εὐρίσκομεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον Θωμᾶ τοῦ Ἰσραηλίτου.

Τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θωμᾶ ὀνομαστὶ μὲν ἀναφέρει ὁ Ὠριγένης, μνημονεύει δὲ ὁ Εἰρηναῖος περικοπῆς ὑπαρχούσης ἐν τῷ βιβλίῳ λέγων· ἔμπροσθεν δὲ τούτοις ἀμύθητον πλῆθος ἀποκρύφων καὶ νόθων γραφῶν, ἃς αὐτοὶ ἔπλασαν, παρεισφέρουσιν εἰς κατάπληξιν τῶν ἀνοήτων καὶ τὰ τῆς ἀληθείας μὴ ἐπισταμένων γράμματα. Προσπαραλαμβάνουσι δὲ εἰς τοῦτο, κακεῖνο τὸ ραδιούργημα, ὡς τοῦ κυρίου παιδὸς ὄντος καὶ γράμματα μαθητῶντος, καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτῷ φήσαντος καθὼς ἔθος ἐστίν, εἰπέ ἄλφα, ἀποκρίνασθε τὸ ἄλφα· πάλιν δὲ τὸ βῆτα τοῦ διδασκάλου κελεύσαντος εἰπεῖν, ἀποκρίνασθαι τὸν κύριον, Σοὶ μοι πρότερον εἰπέ τί ἐστὶ τὸ ἄλφα καὶ τότε σοὶ ἐρῶ τί ἐστὶ τὸ βῆτα. Καὶ τοῦτο ἐξηγουσιν ὡς αὐτοῦ μόνου τὸ ἀγνωστον ἐπισταμένου, ὃ ἐφάνερωσεν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Ἄλφα. Τούτο διηγείται τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον εἰς τὸ ἔβδομον κεφάλαιον. Ἐπίσης δὲ ὀνομαστὶ μνημονεύεται καὶ εἰς τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ὠριγένην φιλοσοφούμενα. Ὡστε ἦτο γνωστὸν ἤδη περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος μ. χ. Βραδύτερον δὲ μνημονεύεται ὑπὸ πολλῶν ἄλλων.

Ἄλλ' ἄρά γε τὸ νῦν σωζόμενον κείμενον εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μνημονευόμενον. Ὁ μὲν συγγραφεὺς τῶν Φιλοσοφουμένων ἀποδίδει εἰς τοὺς Ναασσηνοὺς ἦτοι τοὺς Γνωστικούς· ὁ δὲ Κύριλλος ὁ Ἱερουσόλων ἐπίσκοπος ἀποδίδει εἰς τοὺς Μανιχαίους.

λέγων ἐν τῇ IV Κατηχήσει αὐτοῦ, «ἔγραψαν καὶ Μανιχαῖοι κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον, ὅπερ ὡσπερ εὐωδία τῆς εὐαγγελικῆς προσωυμίας διαφθείρει τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλουστέρων· καὶ ἐν τῇ Κατηχήσει VI· «μηδεὶς ἀναγινωσκέτω τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον· οὐ γάρ ἐστιν ἐνὸς τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἀλλ' ἐνὸς τῶν κακῶν τριῶν τοῦ Μάνη μαθητῶν.» Βραδύτερον δὲ, καθόσον ὁ χρόνος προέβαινε, μετὰ περισσοτέρας ἐπιεικείας λαλοῦσι περὶ τούτου· μολονότι δὲν καταλέγουσιν αὐτὸ μεταξὺ τῶν ὠφελίμων πρὸς ἀνάγνωσιν. Ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν μέγαλον Ἀθανάσιον Σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας γραφῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης, κατατάσσει αὐτὸ μεταξὺ τῶν ἀντιλεγόμενων. Καὶ ὑπάρχει μὲν ἀντίρρησις ἂν ἡ γραφὴ ἀντιλεγόμενα εἶναι ὀρθή, καὶ ἀνδὲν εἶναι ὀρθότερα ἢ γραφὴ ἀπόκρυφα ἀλλὰ, νομίζομεν, ὅτι ἡ ἀντίρρησις δὲν εἶναι σπουδαία. Ἡ πραγματεία αὕτη κατατάσσει πρῶτον τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης· ἔπειτα τὰ ἀντιλεγόμενα, καὶ τελευταῖον τὰ ἀπόκρυφα· τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Νέας διαθήκης, ἔπειτα τὰ ἀντιλεγόμενα καὶ παραλείπει τὰ ἀπόκρυφα· φαίνεται ὅτι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀποκρύφων ἢ ἐπίτηδες ἐξεβλήθη ἢ κατὰ λάθος παρελείφθη εἰς τὰ χειρόγραφα· ἀλλ' ὅπως δήποτε ἡ γραφὴ ἀντιλεγόμενα εἶναι ὀρθή· διότι ἰδοὺ πῶς ἔχει τὸ κεφάλαιον.

Τῆς νέας πάλιν διαθήκης ἀντιλεγόμενα ταῦτα· Περίοδος Πέτρου, Περίοδος Ἰωάννου, Περίοδος Θωμᾶ, εὐαγγέλιον κατὰ Θωμᾶ, Διδαχὴ Ἀποστόλων, Κλημέντια, ἐξ ὧν μετεφράσθησαν ἐκλεχθέντα τὰ ἀληθέστερα καὶ θεόπνευστα. Ταῦτα τὰ ἀναγινωσκόμενα.

Ἐκ τῶν ἐκφράσεων αὐτῶν φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τῶν ἀντιλεγόμενων. Διότι ἀληθῶς τὰ Κλημέντια τοῦλάχιστον μέχρι τινος ἐθεωροῦντο κανονικά, καὶ τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἀποκρύφων δὲν μνημονεύονται ποσῶς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ· καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναφέ-

ρεται εἰς ἐκεῖνα ἢ κατωτέρω περίοδος· «ταῦτα πάντα ἐξετέθησαν μὲν ὅσον πρὸς εἶδησιν, παραγεγραμμένα δὲ εἰσὶ πάντως καὶ νόθα καὶ ἀπόβλητα. Καὶ οὐδὲν τούτων, τῶν ἀποκρύφων μάλιστα, ἔγκριτον ἢ ἐπωφελές·» δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκαλῆ οὕτω τὰ βιβλία ἐκεῖνα ἐν οἷς συγκαταλέγεται καὶ ἡ ἐκλογή τῶν ἀληθεστέρων καὶ θεοπνεύστων ἐκ τῶν Κλημεντίων. Ὡστε προφανῶς ὑπάρχει χάσμα, ὑπάρχει παράλειψις ἀπαριθμήσεως τῶν ἀποκρύφων εὐαγγελίων εἰς τὰ ἀναφέρονται τὰ κατωτέρω κυρίως· τὰ δὲ ἀριθμούμενα εἶναι τὰ ἀντιλεγόμενα καὶ ἀναγινωσκόμενα ἀλλὰ μὴ ἀναγνωριζόμενα ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς περισσοτέραν ἐπίρρῳσιν τῆς γνώμης ἡμῶν παραθέτομεν καὶ τὸ ἐξῆς τεμάχιον ἐκ τῆς τριακοστῆς ἐννάτης ἐορταστικῆς ἐπιστολῆς, ἀναμφισβητήτως γνησίας, τοῦ Ἀθανασίου. Ἀφοῦ ἀπηρίθμησε τὰ κανονικὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης βιβλία ἐπιφέρει· «ἀλλ' ἐνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι καὶ τοῦτο γράφων ἀναγκαίως, ὡς ὅτι ἐστὶ καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθε τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον... καὶ διδαχὴ καλουμένη τῶν Ἀποστόλων καὶ Ποιμῆν.» Ἡ διδαχὴ λοιπὸν τῶν Ἀποστόλων ἢ κατατασσομένη ἀνωτέρω μεταξὺ τῶν ἀναγινωσκομένων ἀλλ' ἀντιλεγόμενων θεωρεῖται καὶ ἐνταῦθα ὡς ἀναγινωσκομένη ἀλλ' ἀνήκουσα εἰς τὰ ἔξωθεν.

Πῶς λοιπὸν ἐν ᾧ ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ναασσηνοὺς ἢ σύνταξις τοῦ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγελίου ἢ εἰς τοὺς Μανιχαίους, ἐνῶ μετὰ ἀγανακτήσεως ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ κατ' ἀρχάς, ἔπειτα ἤρχισε ν' ἀναγινώσκειται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ νὰ θεωρεῖται μόνον ὡς ἀντιλεγόμενον; Ὑποθέτομεν ὅτι ἐγράφησαν δύο κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλια· τὸ μὲν ὑπὸ τῶν Ναασσηνῶν, περὶ οὗ λαλεῖ ὁ Ὀριγένης, τοῦ ὁποίου χρῆσιν ἐποιοῦντο καὶ οἱ Μανιχαῖοι, διότι ἐγράφη πολὺ πρὸ τῆς αἵρέσεως τοῦ Μάνη· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐκτὸς τῶν αἵρετικῶν

αὐτοῦ δογμάτων περιεῖχεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ παραδόσεις τοῦ παιδικοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος, οἱ χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι παραλείψαντες τὰς αἰρετικὰς φλυαρίας συνήθρουν τὰς βιογραφικὰς εἰδήσεις καὶ ἀπετέλεσαν ἕτερον κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον, ἐν τῷ ὁποίῳ οὐδεμία αἰρετικὴ διδασκαλία ὑπάρχει· ἀλλ' ἐπὶ αἰρετικῶν εὐαγγελίων καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα διαπλάττονται πρὸς τὸ ἐνισχύειν τὴν αἵρεσιν, διὸ πολλὰ ἐκ τῶν εἰδήσεων αὐτοῦ καὶ ἰδίως ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως, δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς αἰρετικὰς δοξασίας· οὐχ' ἦντο ὁμῶς ἢ χρήσις τοῦ εὐαγγελίου τούτου παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ὀρθόδοξοις οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπει ἢ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας τῶν πιστῶν.

Τὸ σήμερον λοιπὸν σωζόμενον κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον εἶναι περίληψις οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου καὶ αἰρετικοῦ· ἢ μᾶλλον δύο ἐγένοντο περιλήψεις ἀμφότεραι σωζόμεναι σήμερον καὶ ἀποτελοῦσαι μόνις τὸ τρίτον τοῦ ἀρχαίου ὅπερ συνέκειτο καθὼ ἀναφέρει Νικηφόρος ἐκ 1500 στίχων.

Ὁ τίτλος τῶν δύο τούτων περιλήψεων ἔχει, τῆς μιᾶς μὲν «Θωμᾶ ἰσραηλίτου φιλοσόφου ῥητὰ εἰς τὰ παιδικὰ τοῦ κυρίου» τῆς δὲ «Σύγγραμμα τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ περὶ τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς τοῦ κυρίου» Ἡ πρώτη τῶν περιλήψεων ἀπαρτίζεται ἐκ ΙΘ'. κεφαλαίων ἢ δὲ δευτέρα ἐξ ΙΑ'. μόνον. Ἡ γλῶσσα εἶναι πολλαχοῦ οἰκτρὰ, οἰκτροτέρα δ' ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀγραμμάτων ἀντιγραφῶν.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα κεφάλαιά τινα.

II «Τοῦτο τὸ παιδίον, Ἰησοῦς, πενταέτης γενόμενος παίζων ἦν ἐν διαβάσει ῥυακος καὶ τὰ ῥέοντα ὕδατα συνήγαγεν εἰς λάκκους καὶ ἐποίησεν αὐτὰ εὐθέως καθαρὰ, καὶ λόγῳ μόνον ἐπέταξεν αὐτά. Καὶ ποιήσας πηλὸν τρυφερὸν ἔπλασεν ἐξ αὐτοῦ στρουθία ιβ' καὶ ἦν σάββατον ὅτε ταῦτα ἐποίησεν, ἦσαν δὲ καὶ ἄλλα παιδία παίζοντα σὺν αὐτῷ. Ἰδὼν δὲ τις Ἰουδαῖος ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν σαββάτῳ

παίζων, ἀπήλθε παραχρῆμα καὶ ἀνήγγειλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἰωσήφ· Ἰδοὺ τὸ παιδίον σου ἐστὶν ἐπὶ τὸ ῥυάκιον, καὶ λαβὼν πηλὸν ἔπλασε πονιλία ιβ'. καὶ ἐβεβήλωσε τὸ σάββατον. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰωσήφ ἐπὶ τὸν τόπον καὶ ἰδὼν ἀνέκραξεν αὐτῷ λέγων· Διατί ταῦτα ποιεῖς ἐν σαββάτῳ, ἃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς συγκροτήσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἀνέκραξε τοῖς στρουθίοις καὶ εἶπεν αὐτοῖς, — ὑπάγετε. Καὶ πετασθέντα τὰ στρουθία ὑπήγον κρίζοντα. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐθαμβήθησαν, καὶ ἀπελθόντες διηγήσαντο τοῖς πρώτοις αὐτῶν ἃπερ εἶδον πεποιηκότα τὸν Χριστόν.»

III Ὁ δὲ υἱὸς Ἄννα τοῦ γραμματέως ἦν ἐστὼς ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἰωσήφ καὶ λαβὼν κλάδον ἰτέας ἐξέχεε τὰ ὕδατα, ἃ συνήγαγεν ὁ Ἰησοῦς. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὸ γινόμενον ἠγανάκτησε, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Ἄδικε, ἀσεβῆ, καὶ ἀνόητε, τί ἠδίκησαν σὲ οἱ λάκκοι καὶ τὰ ὕδατα; Ἰδοὺ νῦν καὶ σὺ ὡς δένδρον ἀποξηραυθῆς καὶ οὐ μὴ ἐνάγκης φύλλα οὔτε ῥίζαν οὔτε καρπὸν. Καὶ εὐθέως ὁ παῖς ἐκείνος ἐξηράνθη ὅλος. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν καὶ ἀπήλθεν εἰς τὸν οἶκον Ἰωσήφ. Οἱ δὲ γονεῖς τοῦ ξηραυθέντος ἐβάστασαν αὐτὸν, θρηνοῦντες τὴν νεότητά αὐτοῦ καὶ ἠγαγον πρὸς τὸν Ἰωσήφ καὶ ἐνεκάλουν αὐτὸν ὅτι τοιοῦτον ἔχει παιδίον, ἐργαζόμενον τοιαῦτα.»

IV. Εἶτα πάλιν ἐπορεύετο διὰ τῆς κώμης καὶ παιδίον τρέχον διεῖράγη εἰς τὸν ὄμῳ αὐτοῦ· καὶ πικραυθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· οὐκ ἀπελεύσει τὴν ὁδόν σου. Καὶ παραχρῆμα πεσὼν ἀπέθανεν. Ἰδόντες δὲ τινες τὸ γινόμενον εἶπον πόθεν τοῦτο τὸ παιδίον ἐγεννήθη, ὅτι πᾶν ῥῆμα αὐτοῦ ἔργον ἐστὶν ἔτοιμον; Καὶ προσελθόντες οἱ γονεῖς τοῦ τεθνεώτος τῷ Ἰωσήφ, κατεμέμφοντο λέγοντες· Σὺ τοιοῦτον παιδίον ἔχων οὐ δύνασαι μεθ' ἡμῶν οἰκεῖν ἐν τῇ κώμῃ, ἢ δίδασκε αὐτῷ εὐλογεῖν καὶ μὴ καταρᾶσθαι· τὰ γὰρ παιδία ἡμῶν θανατοῖ.

V. Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰωσήφ

τὸ παιδίον κατ' ἰδίαν ἐνουθέτει αὐτὸν λέγων· Ἴνα τι τοιαῦτα κατεργάζεται, καὶ πάσχουσιν οὗτοι καὶ μισοῦσιν ἡμᾶς καὶ διώκουσιν; Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ οἶδα ὅτι τὰ ῥήματά σου ταῦτα οὐκ εἰσὶ σὰ, ὅμως σιγήσω διὰ σέ, ἐκεῖνοι δὲ οἴσουσι τὴν κόλασιν αὐτῶν. Καὶ εὐθέως οἱ ἐγκαλοῦντες αὐτὸν ἀπετυφλώθησαν.»

VII. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ Ἰωσήφ νοσῶν τι νήπιον ἀπέθανε, καὶ ἔκλαιεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ σφόδρα· Ἦκουσε δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι πένθος μέγα καὶ θόρυβος γίνεται καὶ ἔδραμε σπουδαίως· καὶ εὐρών τὸ παιδίον νεκρὸν ἤψατο τοῦ στήθους αὐτοῦ καὶ εἶπε· Σοὶ λέγω βρέφος μὴ ἀποθάνῃς ἀλλὰ ζήσον, καὶ ἔστω μετὰ τῆς μητρός σου. Καὶ εὐθὺς ἀναβλέψας ἐγέλασεν. Εἶπε δὲ τῇ γυναικί· Ἄρον αὐτὸ καὶ δὸς γάλα καὶ μνημόνεύε μου. Καὶ ἰδὼν ὁ παρεστῶς ὄχλος ἐθαύμασε, καὶ εἶπον· Ἀληθῶς τὸ παιδίον τοῦτο ἢ θεὸς ἦν ἢ ἄγγελος θεοῦ, ὅτι πᾶς λόγος αὐτοῦ ἔργου ἐστὶν ἔτοιμον. Καὶ ἐξῆλθον ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν παίζων μετὰ τῶν ἐτέρων παίδων.»

Ἡ δευτέρα περίληψις εἶναι πολὺ βραχυτέρα τῆς πρώτης ἀπαρτίζεται ἐξ ἑνδεκα μόνον κεφαλαίων καὶ τούτων περιληπτικωτέρων τῶν ἄνω παρατεθέντων ἄρχεται δὲ ὡς ἐξῆς·

«Ἀναγκαῖον ἠγησάμην ἐγὼ Θωμᾶς ὁ Ἰσραηλίτης γνωρίσαι πᾶσι τοῖς ἐξ ἔθνους ἀδελφοῖς τὰ παιδικὰ μεγαλεῖα ὅσα ἐποίησεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀναστρεφόμενος σωματικῶς ἐν πόλει Ναζαρέτ, ἐλθὼν ἐν πέμπτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ ἡλικίας.»

Ἐπαναλαμβάνονται δὲ τὰ αὐτὰ περιπίπου θαύματα ὅσα καὶ ἄνωτέρω ἐν οἷς προσετέθησαν καίτινα νέα, οὕτω παραδείγματος χάριν.

Κεφ. X. Γενομένου δὲ αὐτοῦ ἐτῶν στ', ἀπέστειλεν αὐτὸν Μαριάμ ἡ μήτηρ αὐτοῦ κομίσαι ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς. Πορευόμενος δὲ συνετρίβη ἡ ὑδρία αὐτοῦ. Καὶ ἀπελθὼν ἐν τῇ πηγῇ ἠπλωσε τὸν ἐπενδύτην αὐτοῦ καὶ ἀντλήσας ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς ἐπλησεν αὐτὸν, καὶ λαβὼν

ἀπήγαγε τὸ ὕδωρ τῇ μητρὶ αὐτοῦ. Ἰδοῦσα δὲ ἐκείνη ἐξεπλάγη καὶ περιπλακείσα κατεφίλει αὐτὸν.

Κεφ. XI. Φθάσας δὲ τὸ ὄγδοον τῆς ἡλικίας ἔτος προσετάγη Ἰωσήφ ὑπότινος πλουσίου κράββατος οἰκοδομήσαι αὐτῷ τέκτων γὰρ ἦν. Καὶ ἐξελθὼν ἐν τῷ ἀγρῷ πρὸς συλλογὴν ξύλων, συνῆλθεν αὐτῷ καὶ ὁ Ἰησοῦς. Καὶ κόψας δύο ξύλα καὶ πελεκίσας τὸ ἐν ἔθηκε πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ μετρήσας εὗρεν αὐτὸ κολοβώτερον καὶ ἰδὼν ἐλυπήθη καὶ ἐζήτηε εὐρεῖν ἕτερον. Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτῷ· Θεὸς τὰ δύο ταῦτα ὁμοῦ πρὸς ἰσότητά ἀμφοτέρων προτομῶν. Καὶ διαπορούμενος ὁ Ἰωσήφ περὶ τούτου, τί βούλεται τὸ παιδίον, ἐποίησε τὸ προσταχθέν. Καὶ λέγει αὐτῷ πάλιν· κράτησον ἰσχυρῶς τὸ κολοβὸν ξύλον. Καὶ θαυμάζων ὁ Ἰωσήφ ἐκράτησεν αὐτό. Τότε κρατήσας ὁ Ἰησοῦς τὸ ἕτερον ἄκρον εἰλκυσεν αὐτοῦ τὴν ἄλλην προτομήν· ἐποίησε κακείνο ἴσον τοῦ ἄλλου ξύλου, καὶ φησὶ πρὸς τὸν Ἰωσήφ· Μηκέτι λυποῦ, ἀλλὰ ποιεὶ ἀκωλύτως τὸ ἔργον σου.»

Ὁμολογητέον ὅτι τὰ παιδικὰ ταῦτα μεγαλεῖα ἀποδεικνύουσι πόσον παιδαριώδη ἐνίοτε ἀποβαίνουσι καὶ αὐτὰ τὰ εὐγενέστατα τῶν αἰσθημάτων, ἢ μᾶλλον ἀποδεικνύουσι πόσον τέρπεται ὁ ἄνθρωπος εἰς πᾶν τὸ ὑπὲρ φύσιν καὶ πόσον εὐχερῶς ἔνεκα τούτου καταντᾶ γελοῖος. Ἀλλοίμονον ἂν ὁ Χριστιανισμὸς ἐστηρίζετο ἐπὶ τοιούτων θεμελίων! Ἀλλὰ καὶ πόσον φοβερὸς εἰκονίζεται ὁ χαρακτήρ τοῦ Σωτήρος! Διὰ τὴν ἐλαχίστην, ἔστω καὶ ἀκουσίαν προσβολὴν καταρᾶται καὶ θανατοῦ· διασπείρει τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀπέχθειαν· οἱ γονεῖς αὐτοῦ κινδυνεύουσι νὰ ἐξωσθῶσιν ἐκ τοῦ χωρίου· οἱ κάτοικοι τρέμουσι μὴ ἀπαντηθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ. Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀκαταμετρήτου μακροθυμίας, εὐσπλαγχνίας καὶ φιλανθρωπίας τοῦ ἀληθοῦς Ἰησοῦ τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων!

IV

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ κεφαλαίῳ XIII

τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου ἀναφέρεται ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ βασιλέως Ἀβγάρου τῶν ὑπὲρ Εὐφράτην ἔθνῶν ἐπισημότατα δυναστεύοντος καὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Τὰ περὶ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης ὁ Εὐσέβιος λέγει ὅτι εὗρεν εἰς τὰ κατὰ τὴν Ἐδεσσαν γραματοφυλακεῖα ἐξ ὧν καὶ τὰς πληροφορίας ἠρύσθη καὶ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν ἔλαβε καὶ μεταφρασθέντα παρέθεσεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ.

Ἡ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θειότης διεφημίσθη εἰς πάντας ἀνθρώπους ἕνεκα τῆς παραδοξοποιῦ δυνάμεως, λέγει ὁ Εὐσέβιος ἀτόπως μεταχειριζόμενος τὴν λέξιν παραδοξοποιὸς δύναμις. Ὅθεν πολλοὶ ἐπ' ἐλπιδι θεραπείας νόσων καὶ παντοίων παθῶν καὶ ἐκ τῶν παρρωτάτω τῆς Ἰουδαίου χωρῶν προσήρχοντο. Ὁ Ἀβγαρος λοιπὸν καταφθειρόμενος ὑπὸ πάθους δεινοῦ καὶ ἀνιάτου δι' ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἅμα ἔμαθε τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἰκέτευσεν αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς ὅπως τύχη ἀπαλλαγῆς τῆς νόσου. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει οὕτως.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης ὑπὸ Ἀβγάρου τοπάρχου τῷ Ἰησοῦ καὶ πεμφθείσης αὐτῷ δι' Ἀνανία ταχυδρόμου εἰς Ἱεροσόλυμα.

« Ἀβγαρος τοπάρχης Ἐδέσσης Ἰησοῦ σωτῆρι ἀγαθῷ ἀναφανέντι ἐν τόπῳ Ἱεροσολύμων χαίρειν.

Ἦκουσται μοι τὰ περὶ σοῦ καὶ τῶν σῶν ἰαμάτων, ὡς ἄνευ φαρμάκων καὶ βοτάνων ὑπὸ σοῦ γινομένων. Ὡς γὰρ λόγος, τυφλοὺς ἀναβλέπειν ποιεῖς, χωλοὺς περιπατεῖν, καὶ λεπροὺς καθαρίζεις, καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ δαίμονας ἐκβάλλεις, καὶ τοὺς ἐν μακρονομίᾳ βασανιζομένους θεραπεύεις, καὶ νεκροὺς ἐγείρεις. Καὶ ταῦτα πάντα ἀκούσας περὶ σοῦ κατὰ νοῦν ἐθέμην τὸ ἕτερον τῶν δύο, ἢ ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς καὶ καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ ποιεῖς ταῦτα, ἢ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ ποιῶν ταῦτα. Διὰ τοῦτο τοίνυν γράψας ἐδεήθην σου σκυλλῆναι πρὸς ἐμὲ καὶ τὸ πάθος ὃ ἔχω, θεραπεῦσαι. Καὶ γὰρ ἤκουσα ὅτι καὶ Ἰουδαῖοι

καταγογγύζουσί σου καὶ βούλονται κακῶσαι σε. Πόλις δὲ μικροτάτη ἐστὶ καὶ σεμνὴ ἣτις ἐξαρκεῖ ἀμφοτέροις. »

Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς.

Τὰ ἀντιγραφέντα ὑπὸ Ἰησοῦ διὰ Ἀνανία ταχυδρόμου τοπάρχῃ Ἀβγάρῳ.

« Μακάριος εἶ πιστεύσας ἐν ἐμοὶ μὴ ἔωρακῶς με. Γέγραπται γὰρ περὶ ἐμοῦ τοὺς ἔωρακότας με μὴ πιστεύσειν μοι, καὶ ἵνα οἱ μὴ ἔωρακότες αὐτοὶ πιστεύσωσι καὶ ζήσουνται. Περὶ δὲ οὗ ἔγραψάς μοι ἐλθεῖν πρὸς σέ, δέον ἐστὶ πάντα δι' ἃ ἀπεστάλην, ἐνταῦθα πληρῶσαι με, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι οὕτως ἀναληφθεῖναι πρὸς τὸν ἀποστείλαντά με. Καὶ ἐπειδὴ ἀναληφθῶ, ἀποστελῶ σοι τινὰ τῶν μαθητῶν μου, ἵνα ἰάσηταί σου τὸ πάθος καὶ ζωὴν σοι καὶ τοῖς σὺν σοὶ παράσχηται. »

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἦλθεν εἰς Ἐδεσσαν Θαδδαῖος ὁ Ἀπόστολος, εἰς τῶν ἑβδομήκοντα, καὶ πολλοὺς ἐκεῖ ἐθεράπευε. Ἀμα ἤκουσεν ὁ Ἀβγαρος τὰ θαυμάσια ἅτινα ἐποιοεὶ καὶ πόσους ἐθεράπευεν, ἐσυμπέρανεν ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἀποσταλεὶς καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τὴν ἐπιούσαν προσῆλθεν ὁ Θαδδαῖος ἐνώπιον τοῦ Ἀβγάρου περιστοιχιζομένου ὑπὸ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ. Παραχρῆμα ὄραμα μέγα ἐφάνη τῷ Ἀβγάρῳ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θαδδαίου. Καὶ ἠγέρθη ὁ τοπάρχης καὶ προσεκύνησεν τὸν Ἀπόστολον, ἐνῷ οἱ μεγιστᾶνες ἐθαύμαζον διότι αὐτοὶ δὲν εἶδον τὸ ὄραμα.

— Σὺ εἶσαι ἠρώτησεν ὁ Ἀβγαρος τὸν Θαδδαῖον, μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὅστις εἶπε πρὸς ἐμέ « ἀποσταλῶ σοι τινὰ τῶν μαθητῶν μου, ὅστις ἰάσεται σε καὶ ζωὴν σοι παρέξει; »

Καὶ ὁ Θαδδαῖος ἀπήντησε·

— Ἐπειδὴ ἐπίστευσες μεγάλως εἰς τὸν ἀποστείλαντά με, διὰ τοῦτο ἀπεστάλην πρὸς σέ. Καὶ πάλιν ἐὰν πιστεύσης ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεώς σου ἔσονται δεκτὰ τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου.

Καὶ ὁ Ἀβγαρος εἶπε·

— Τοσοῦτον ἐπίστευσα ἐν αὐτῷ ὥστε καὶ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς σταυρώσαντας αὐτὸν ἠθέλησα, παραλαβὼν δύναμιν, νὰ κατακόψω, ἀλλ' ἐφοβήθην τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων.

Ὁ Θαδδαῖος ἀπήντησεν.

— Ὁ κύριος ἡμῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πεπλήρωκε καὶ πληρώσας ἀνελήφθη πρὸς τὸν πατέρα. »

Λέγει πρὸς αὐτὸν πάλιν ὁ Ἀβγαρος.

— Καὶ ἐγὼ ἐπίστευσα εἰς αὐτὸν καθὼς καὶ εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ.

Καὶ ὁ Θαδδαῖος.

— Διὰ τοῦτο τίθημι τὴν χεῖρα μου ἐπὶ σὲ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ.

Καὶ παραχρῆμα ἐθεραπεύθη τῆς νόσοι. Ἐθαύμασεν ὁ Ἀβγαρος καὶ εὐγνωμονῶν ἠθέλησε νὰ μάθῃ λεπτομερείας περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ.

— Σὺ Θαδδαῖε, εἶπε, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ποιεῖς ταῦτα καὶ ἡμεῖς σὲ ἐθαυμάσαμεν. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις σὲ παρακαλῶ διήγησαι μοι περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ πῶς ἐγένετο καὶ περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ἐποίει ἅτινα ἠκούσαμεν.

Καὶ ὁ Θαδδαῖος.

— Τώρα μὲν θὰ σιωπήσω, ἐπειδὴ ἀπεστάλην ἵνα κηρύξω τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· αὐριον δὲ ἐκκλησίασον τοὺς πολίτας σου πάντας καὶ ἐπ' αὐτῶν θὰ κηρύξω τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σπείρω ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ζωῆς, περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ καθὼς ἐγένετο, καὶ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ ἕνεκα τίνος ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ μυστηρίων ὧν ἐλάλησεν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ διὰ ποίας δυνάμεως ἐποίει ταῦτα, καὶ περὶ τῆς καινῆς αὐτοῦ κηρύξεως, καὶ περὶ τῆς σμικρότητος καὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτοῦ, καὶ πῶς ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανε καὶ ἐσμίκρυνεν αὐτοῦ τὴν θεότητα καὶ ἐσταυρώθη, καὶ κατέβη εἰς τὸν Ἅδην καὶ διέσχισε φραγμὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ σχισθέντα καὶ ἀνήγαγε νεκρούς· καταβάς μόνος συνή-

γειρε πολλοὺς, καὶ ἔπειτα οὕτως ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ.

Διέταξε λοιπὸν ὁ Ἀβγαρος νὰ συναχθῶσι τὴν πρῶταν οἱ πολῖται αὐτοῦ καὶ ν' ἀκούσωσι τὴν κήρυξιν τοῦ ἀποστόλου καὶ μετὰ ταῦτα διέταξε νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Θαδδαῖον χρυσὸν καὶ ἄσημον. Ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη εἰπὼν — Ἐὰν τὴν ἡμετέραν ἐγκαταλείψαμεν περιουσίαν, πῶς θέλομεν δεχθῆ τὰ ἄλλότρια ;

Ὁ Εὐσέβιος ταῦτα διηγούμενος καὶ παραδεξάμενος προφανῶς ἐγένετο θῦμα ἀπάτης. Ἡ διήγησις αὕτη ἐξαχθεῖσα ἐξ ἀποκρύφου εὐαγγελίου πιθανὸν ἀναφερομένου εἰς τὸν Θαδδαῖον ἐγένετο περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος· διότι τότε κατὰ πρῶτον προέκυψεν εἰς μέσον ἡ θεωρία τῆς καταβάσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Ἅδην περὶ ἧς μνημονεῖται ἀνωτέρω ὁ Θαδδαῖος· ἀλλὰ πῶς κατώρθωσαν ν' ἀπατήσωσι τὸν Εὐσέβιον ὅστις τοσοῦτον δύσπιστος εἶναι ὥστε πολλαχοῦ πλείσται κανονικὰς ἐπιστολάς καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Ἰωάννου Ἀποκάλυψιν κατατάσσει μεταξὺ τῶν ἀποκρύφων, ἄδηλον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ ἐξ ἄλλων λόγων καταφαίνεται τὸ νόθον τῆς παρατεθείσης διηγήσεως· ὁ Χριστὸς παρίσταται ὡς θαυματουργὸς μόνου καὶ μόλις ἐν παρόδῳ μνημονεῖται ὁ Θαδδαῖος περὶ τῆς καινῆς αὐτοῦ κηρύξεως· τὸ ὅλον ὕφος τῶν ἐπιστολῶν καὶ τοῦ διαλόγου ἀποδεικνύει ὅτι συνετάχθησαν ὑπὸ ἀνθρώπου οὐδόλως ἐννοήσαντος τὴν ἀποστολὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ δύναμιν ἣτις συνίσταται εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ προσηλωθέντος μόνου εἰς τὰ θαυμάσια καὶ ὑπερφυσικὰ αὐτοῦ ἔργα.

V

Τὸ λεγόμενον εὐαγγέλιον τοῦ Νικοδήμου ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακεκριμένων μερῶν ὧν ἑκάτερον ἐγράφη κατὰ διάφορον ἐποχὴν καὶ ὑπὸ διαφόρου χειρὸς. Τὸ πρῶτον μέρος ἐπιγράφεται Ἰπομνήματα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πραχθέντα ἐπὶ

Ποντίου Πιλάτου. Τὸ δὲ δεύτερον ἐπογράφεται διήγησις περὶ τοῦ πάθους τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ Ἀναστάσεως. Ὅτι τὸ πρῶτον ἐγράφη ὑπὸ ἄλλης χειρὸς καὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ ἄλλης, ἐξάγεται οὐ μόνον ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὕφους ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν τεκμηρίων. Εἰς τὸ δέκατον κεφάλαιον τοῦ πρώτου μέρους ὁ Δυσμᾶς ὁ ἕτερος τῶν μετὰ τοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντων ληστῶν λέγει πρὸς τὸν Ἰησοῦν «μνήσθητί μου κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου» Εἰς δὲ τὸ δέκατον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου μέρους, ὁ Δυσμᾶς λέγει πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Κύριε, ὅταν βασιλεύσης, μή μου ἐπιλάβου. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος κεφάλαιον 14 ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.» εἰς τὸ δεύτερον μέρος κεφ. 18 ὁ Ἰωάννης λέγει «ἴνα ὅστις πιστεύσῃ πρὸς αὐτὸν σωθήσεται, ὅστις δὲ οὐ πιστεύσῃ εἰς αὐτὸν κατακριθήσεται.» λείπει τούτέστι ἡ βάπτισις, παράλειψις τὸσφ μᾶλλον σπουδαιότερα ὅσφ λαλεῖ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής. Ἐὰν ταῦτα ἐγράφοντο ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρὸς ἤθελον παραθέσει ὁμοῦ ὡς τὰς περικοπὰς ταύτας. Ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω τὸ ὕφος εἶναι διάφορον εἰς ἑκάτερον τῶν δύο μερῶν· τὸ πρῶτον μέρος ἐγράφη εἰς τὴν τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος γλῶσσαν προσεγγίζουσάν τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων, τὸ δὲ δεύτερον εἰς μᾶλλον παρηκμακυίαν καὶ μεταγενεστέραν.

Εἰς ποίαν ἐποχὴν ἐγράφη ἕκαστον τῶν Εὐαγγελίων τούτων μόνον διὰ συμπερασμάτων δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν. Εἶπομεν πρὸ μικροῦ ὅτι ἡ τοῦ πρώτου μέρους γλῶσσα ὁμοιάζει τὴν τῶν κανονικῶν Εὐαγγελίων καὶ εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, διότι δὲν εἶναι ἀδύνατος καὶ ἡ ἀπομίμησις τοῦ τρόπου ἐκείνου τῆς ἐκφράσεως εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν. Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ

Νικοδήμου, φέρει διαφόρους τίτλους, ὑπομνήματα ἄκτα, καὶ λοιπά. Ἰουστίνος ὁ μάρτυς ἀναφέρει ἤδη ἄκτα Πιλάτου καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς αὐτὸς ἀναφέρει ἄκτα Πιλάτου ὥστε ὑπῆρχον ἤδη περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος· ἐν τούτοις σώζεται καὶ ἀναφορὰ τοῦ Πιλάτου πρὸς τὸν Τιβέριον, συζητεῖται δὲ ἂν τὴν ἀναφορὰν ταύτην ἐννοοῦσιν οἱ πατέρες ἢ τὰ ἐπὶ Ποντίου ὑπομνήματα, τὸσφ μᾶλλον ὅσφ ἀναφέρονται ὡς εἰς ἐπίσημον ἔγγραφον. Ἡ συζήτησις αὕτη δὲν εἶναι σπουδαία· ἐκτὸς ὅτι ἡ ἀναφορὰ λέγεται ἀναφορὰ καὶ οὐχὶ ἄκτα, ὡς ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν πατέρων, ἢ ἀναφορὰ ἐκείνη περαιουῖται οὕτως.

«Τῷ οὖν φόβῳ ἐν ἐκστάσει γενόμενος καὶ πολλῷ τρόμῳ συσχεθεὶς κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν ἐπιτάξας γράψαι τὰ πραχθέντα παρ' αὐτῶν πάντων ἀνήγαγον τῷ σῷ κράτει.»

Ὡστε ἀμφότερα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ ἢ μὲν ἀναφορὰ γραφείσα ὡς ἀπὸ Ποντίου Πιλάτου, τὰ δὲ ὑπομνήματα ὡς κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ καὶ παρίστανται ὡς ὁμοῦ πεμφθέντα εἰς τὸν Τιβέριον. Τοῦτο ἔτι μᾶλλον πιστοποιεῖται ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς ἀναφορᾶς. «Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις σταυρωθέντος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἡγεμόνος τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Φοινίκης ταῦτα ἐν Ἱεροσόλυμοις γέγονε τὰ ὑπομνήματα τὰ κατὰ τοῦ κυρίου πραχθέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· ὁ οὖν Πιλάτος μετ' οἰκείας αὐτοῦ ἀναφορᾶς ἐξέπεμψεν αὐτὰ τῷ Καίσαρι.

(Ἔπεται συνέχεια.)

Δ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

~~~~~